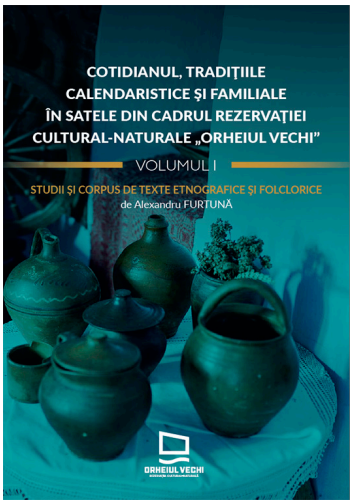

Alexandru Furtună
Cotidianul, tradițiile calendaristice și familiale în satele din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi”. Volumul I. Studii și corpus de texte etnografice și folclorice
Editura Bons Offices, Chișinău, 2023, 269 pagini.
ISBN 978-5-36241-162-6

Lucrarea ***Cotidianul, Tradițiile calendaristice și familiale în satele din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi”. Volumul I. Studii și corpus de texte etnografice și folclorice***, publicată de Alexandru Furtună, a apărut la Chișinău, la Editura Bons Offices, în anul 2023. Modelul conceptual al lucrării cuprinde:

- Prefață (p. 3);
- Scurtă caracteristică istorică a localităților din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi” (p. 5);
- Administrația și administrarea satelor în perioada medievală și modernă (p. 7);
- Spațiul de viață (așezarea, locuința) românesc. Considerații generale (p. 9);
- Așezarea, locuința și anexele gospodărești (p. 16);
- Ocupațiile (p. 20);
- Meșteșugurile (țesutul și brodatul) (p. 24);
- Portul (p. 27);
- Hrana (p. 31);

CC BY NC SA

- Hora satului (p. 33);
- Tradițiile calendaristice (p. 42);
- Obiceiuri populare de peste an, practici magice, superstiții, credințe, semne ale naturii etc. (p. 77);
- Tradiții familiale (p. 202);
- Încheiere (p. 261);
- Bibliografie (p. 263).

În prefață, autorul găsește de cuviință să prezinte o succintă istorie a formării instituției Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi". Acesta pornește de la recomandările savanților din anul 1948 de a crea această entitate și ajunge să analizeze cronologic procesul de constituire până la etapa actuală. În cadrul primului capitol, destinat istoriei localităților din cadrul rezervației, autorul caracterizează două aspecte esențiale – promontoriul Peștera, identificat cu vatra orașului medieval Orhei, și peisajul cultural cu majoritatea siturilor din teritoriu (p. 5). Totodată, autorul încearcă succint să clarifice administrarea și administrația satelor în perioada medievală și modernă, făcând trimitere la unele fenomene istorice precum anexarea Basarabiei în 1812, cu toate reformele de așezământ și sistemul de administrație țarist (p. 7–8). Considerăm că ar fi oportună dezvoltarea acestui aspect pentru fiecare localitate în parte din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi", știind că făceau parte din entități administrativ-teritoriale diferite, la nivel de plasă, voloste sau regiune.

În capitolele trei și patru, Alexandru Furtună cercetează spațiul de viață, adică așezarea și locuința în spațiul românesc, axându-se nemijlocit pe gospodărie ca centru familial. Oferă detalii despre gospodăriile țărănești din zona Orheiului Vechi, cu referință specifică la gospodăriile din Butuceni. Cuprinde esențialul locului: arhitectura vernaculară în piatră, stâlpii ciopliți și prispele de piatră, divizarea caselor și împodobirea lor (p. 9–19).

În cadrul capitolului cinci, autorul vorbește despre beneficiile așezării satelor din zona Orheiul Vechi, îndeletnicirile principale și auxiliare, ocupațiile pe sezoane și relațiile comerciale. Descrie pășunatul ca ocupație de bază a localnicilor și locurile unde oamenii își duc turmele de oi sau cirezile de vaci. Componentele acestei structuri sunt puțin haotic redate, iar acest lucru este cauzat de relatările informatorilor (p. 20–23).

Următorul capitol este dedicat meșteșugurilor și anume, țesutul și brodatul. Se fac trimiteri la simbolismul țeserii pânzei ca o alegorie a creației și renovării naturii. Autorul descrie drumul pe care îl parcurge lâna până la a deveni fibră. Constatăm că dintre meșteșugurile activ promovate, la etapa contemporană mai sunt practicate prelucrarea artistică a lemnului, încondeierea ouălor, confecționarea instrumentelor muzicale, croșetarea și broderia, împletirea pănușelor (p. 26).

Portului îi este dedicat un capitol aparte, unde se accentuează elementele componente pentru fiecare sezon cald sau rece. Sunt prezentate bijuteriile și legătura acestora cu vestimentația, dar și obiectele de toaletă. Unul dintre cele mai reprezentative obiecte este pieptenele, care a fost un obiect utilitar și simbolic. Părul și pieptănătura aveau un ritual aparte în diferite etape și sărbători calendaristice (p. 27–30). Autorul vorbește succint și despre hrană ca produs necesar vieții, despre arta culinară și adevăratul cod culinar pentru sărbători. În zilele obișnuite se constată consumul mâncării tradiționale și sezoniere, iar în cele de post, mâncare alcătuită din produse fără grăsimi. Ca parte componentă, relatează și despre apă, colectată și consumată din fântâni, izvoare, dar și despre scopurile de întrebuințare a ei (p. 31–32).

În cadrul capitolului nouă este descrisă hora satului. În considerațiile generale, autorul oferă detalii organizatorice în multe zone românești. Scosul la joc și rolul educativ al horei satului reprezintă tranziția de la vârsta copilăriei la cea a tinereții, când tinerii pot deja să se căsătorească și să formeze familii. Foarte reușit se prezintă hora satului în diverse localități din cadrul rezervației, precum Susleni, Butuceni, Furceni. Aici se observă similitudini, dar și diferențe între procesul de desfășurare a horei, cântece și impresii ale participanților (p. 33–41).

Tradițiile calendaristice sunt obiect de studiu în capitolul zece al lucrării, unde autorul le prezintă de la începutul anului până la sfârșit. Majoritatea dintre ele au fost culese de la vârstnicii locului. Aceste tradiții sunt legate strâns de sărbătorile religioase și au un impact mare asupra cotidianului oamenilor, deoarece erau creștini și promovau cu sfințenie „porunca lui Dumnezeu" (p. 42–76). De asemenea, un capitol vast este dedicat obiceiurilor populare de peste an, practici magice, superstiții, credințe și semne ale naturii. Autorul lucrării a cules texte etnografice și folclorice din diverse surse arhivistice, dar și de la localnici. Acestea se referă la fiecare dintre tradițiile calendaristice și reflectă trăirile oamenilor din copilărie și până la bătrânețe (p. 77–201).

În ultimul capitol al lucrării se cercetează tradițiile familiale: nașterea, botezul, nunta, moartea și înmormântarea. Am constatat că în satele din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi", odinioară, au fost răspândite diverse credințe și superstiții privind conceperea fătului, purtarea sarcinii, nașterea copilului. Un eveniment deosebit în viața nou-născutului era botezul sărbătorit, ca și cumătria, cu multă bucurie (p. 203). Totodată, au fost larg răspândite „Conăcăria", „Pocloanele", „Iertăciunea", „Cântecul miresei" etc. Simbolurile, caracteristice „Conăcăriei" sunt vânatul ritual, căprioara, floarea, împăratul ș.a. În cazul „Pocloanelor" („Corăbioara"), predomină subiectul schimbului de daruri dintre reprezentanții mirelui și ai miresei. În „Iertăciune", tinerii cer iertare de la părinți („Căci iertarea părinților / Întărește curțile fiilor"). Cântecul miresei, cu pronunțate note de tristețe, evocă despărțirea miresei de casa părintească (p. 209–210).

De asemenea, deducem că sunt răspândite diverse semne ce prevestesc moartea. Pregătirile în vederea morții și înmormântării, îndeosebi bătrânii, le fac din timp, când mai sunt în putere. Rânduielile de înmormântare se respectă cu strictețe. Se practică, în cazul tinerilor morți nelumiți, obiceiul de înmormântare numit „moartea-nuntă". Cei care își făceau seama, pe timpuri, erau înmormântați la hotar sau, mai încoace, la o margine de cimitir. Nelipsite la înmormântări erau, odinioară, bocetele de mamă, tată, frate, soră etc. (p. 248).

În încheiere, drept urmare a efectuării investigațiilor cu privire la viața cotidiană, precum și a unor componente ale culturii populare în satele din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi", autorul formulează câteva concluzii.

1. Satele din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi" au o vechime considerabilă. Pe vatra lor au fost descoperite artefacte care datează din epoca de piatră până în epoca modernă.

2. Spațiul de viață (așezarea, locuința) a fost considerat, din timpuri imemoriale, sacru, fiind protejat pe toate căile posibile. Satele erau situate, de obicei, în locuri ascunse, în adâncul codrilor și pe fundul văilor.

3. În perioada medievală satele erau administrate, de regulă, de un organ colectiv „oameni buni și bătrâni", care avea atribuții fiscale și polițienești. În fiecare sat era un vătaman și un vornicel. După anexarea în 1812 a Basarabiei la Imperiul Rus, acest sistem de administrare a satului s-a păstrat.

4. Între agricultură și creșterea animalelor a existat o legătură temeinică. Teritoriul întreg al satului funcționa ca un ansamblu omogen (pădure, câmp, vatră, apă), ca o unitate.

5. Cultura tradițională românească (obiceiurile populare de peste an, tradițiile familiale, practicile magice etc.), fondul de bază al căreia este precreștin, s-a născut în și din cele două ocupații, dar trebuie precizat că românii nu s-au ocupat niciodată numai cu păstoritul sau numai cu agricultura.

6. În cultura populară românească, inclusiv a satelor din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi", s-au păstrat însemnate urme de cultură geto-dacă sau poate și mai veche. Este vorba de:

a. *Port* (cămașa încrețită la gât a țărăncilor, cămașa despicată lateral a bărbaților, cioarecii din stofă groasă albă de lână, strânși pe coapse și pulpe; brâul lat de piele sau de pânză groasă, opincile, căciula țuguiată de blană ș.a.).
b. *Ornamentica* îmbrăcămintei, [covorului, porții], a ceramicii, a obiectelor și uneltelor de lemn crestate de țărani, a menținut anumite motive decorative geto-dace ca bradul, soarele, spirala sau zigzagul, [rombul]. Motivele respective pot avea o vechime și mai mare.
c. *Așezări și locuințe* (îngropate parțial în pământ sau construite numai la suprafață).

d. *Mobilier* (mesele scunde cu trei picioare se întâlnesc și azi în unele sate).
e. *Alimentație* (grâul și meiul, ceapa și usturoiul, carnea și produsele lactate, berea și vinul).
f. *Transporturi* (carul cu boi).
g. *Arme* (arcul, cuțitele și săbiile curbe, scutul).
h. *Cultul* (vetrei și al focului, cultul Cavalerului Trac; cultul șarpelui, lupului etc.).
i. *Ceremonialul funerar popular* (jocurile de priveghi, jocul moșilor sau al unchеșilor, pomenile, doliul alb, stropirea mortului cu vin, spargerea oalelor la morminte, bradul funerar și stâlpii sacri, care mai târziu au devenit troițe).
î. *Instrumentele muzicale* tradiționale, precum toba, naiul și fluierul, făceau parte din viața comunităților.
j. *Ceramica* așa-zisă „dacică" este de culoare neagră, lustruită, cu ornamentație specifică obținută prin procedeul inciziei.
k. *Credințele și obiceiurile populare* includ rituri magice pentru invocarea ploii, a fecundității vitelor și a fertilității ogoarelor, care au persistat până de curând: Sângeorzul (Sfântul Gheorghe – A.F.), Plugarul, Boul înstruțat, Paparuda, Drăgaica, Caloianul ș.a.
l. *Dansurile populare*, precum Hora și Călușarii, sunt expresii vii ale tradiției (p. 261–262).

Evident, o mare parte dintre aceste urme culturale, pe care le considerăm importante, au o vechime mult mai mare și o arie de răspândire destul de largă. Problema vechimii și a ariei de răspândire a fenomenelor etnoculturale punctate mai sus necesită un studiu special mai amplu. Baza de documentare este una foarte bogată, cu peste 140 de surse de arhivă, documente, monografii, lucrări colective, articole științifice etc. Ca recomandări, am oferi autorului să dezvolte unele aspecte mai puțin cercetate, precum portul, hrana sau ocupațiile, care necesită o atenție deosebită. De asemenea, încurajăm studierea profundă a habitatului din satele rezervației, fiindcă reprezintă adevăratul proces cultural fără de care nicio zonă etnografică nu poate exista.

Sergiu Suvac
Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi", Butuceni, Republica Moldova;
suvacsuvac6@gmail.com